

نور اسفهدیه

نوآوری های شیخ اشراق در شناخت نفس و قوای آن،

در تطبیق با آراء ابن سینا.

محمد نورزاده معلم

انتشارات سپهراندیش

۱۳۹۴

انتشارات سپهر اندیش

تلفن: ۰۲۱-۸۸۱۵۲۰۰۶ - ۰۲۱-۸۴۷۴۴۷۵
 پست: ۱۱۲ - ۵۴۷۴۴۷۵
 e-mail: sepehrandish83@yahoo.com

سرشناسه : نورزاده معلم، محمد، ۱۳۶۶ -
 عنوان و نام پدیدآور : نور اسفهبديه نوآوری های شیخ اشراق در شناخت نفس و قوای
 آن، در تطبیق با آراء ابن سینا.
 مشخصات نشر : تهران: سپهر اندیش، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۱۴۴ ص.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۹۵۸۵۴-۷-۵
 وضعیت فهرست نویسی : فای مختصر
 یادداشت : این اثر در آدرس <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.
 شماره کتابشناسی ملی : ۶۸۵۱۰

نور اسفهبديه (نوآوری های شیخ اشراق در شناخت نفس و قوای آن، در تطبیق با آراء ابن سینا).

نویسنده: محمد نورزاده معلم

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

انتشارات: سپهراندیش

طراح جلد: حدیث رضانیامعلم

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۵۸۵۴-۷-۵

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

تهران: میدان انقلاب، ابتدای خیابان کارگر جنوبی، کوچه مهدیزاده،

پلاک ۷، واحد ۱۰۲ تلفن ۰۲۱-۶۶۵۹۴۸۱۰، ۰۹۱۲۵۲۴۹۷۰۰

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
مقدمه: طرح تحقیق.....	۱۳
۱- بیان مسأله.....	۱۵
۲- اهداف تحقیق.....	۱۷
۳- روش ها و فرضیه های تحقیق.....	۱۷
۴- ادبیات و پیشینه تحقیق.....	۱۸
۴-۱- ادبیات تحقیق.....	۱۸
۴-۲- پیشینه محقق.....	۲۱
۵- روش تحقیق.....	۲۴
فصل اول: احوال، آثار و نظام حکمت اشراقی سهروردی.....	۲۷
۱- احوال و آثار سهروردی.....	۲۹
۱-۱- احوال.....	۲۹
۱-۲- آثار.....	۳۳
۲- حکمت اشراقی.....	۳۶
۲-۱- مقدمه.....	۳۶
۲-۲- احیاء حکمت خسروانی.....	۳۷
۲-۳- قلمرو حکمت اشراقی.....	۴۳
۲-۴- سنت حکمت اشراقی.....	۴۸
فصل دوم: نور اسفهبذیه چیست؟.....	۵۳

۵۵	۱- مقدمه.....
۵۵	۲- معنای لغوی.....
۵۹	۳- خاستگاه تاریخی.....
۶۱	۴- جایگاه نور اسفهبديه در حکمت اشراقی.....
۶۵	۵- نتیجه‌گیری بحث.....
۶۹	فصل دوم: نوآوری‌های سهروردی در علم النفس.....
۷۱	۱- مقدمه.....
۷۵	۲- خاستگاه علم نفس.....
۷۷	۳- ماهیت نفس.....
۷۸	۳-۱- دیدگاه ابن سینا.....
۸۰	۳-۲- دیدگاه سهروردی.....
۸۱	۴- اثبات وجود نفس.....
۸۲	۴-۱- دیدگاه ابن سینا.....
۸۴	۴-۲- دیدگاه سهروردی.....
۸۵	۵- تجرد نفس.....
۸۷	۵-۱- دیدگاه ابن سینا.....
۹۰	۵-۲- دیدگاه سهروردی.....
۹۳	۶- پیدایش نفس.....
۹۵	۶-۱- دیدگاه ابن سینا.....
۹۷	۶-۲- دیدگاه سهروردی.....
۱۰۱	۷- رابطه نفس و بدن.....
۱۰۱	۷-۱- دیدگاه ابن سینا.....

- ۷-۲- دیدگاه سهروردی..... ۱۰۲
- ۸- مراتب و قوای نفس..... ۱۰۴
- ۸-۱- دیدگاه ابن سینا..... ۱۰۵
- ۸-۲- دیدگاه سهروردی..... ۱۰۹
- فصل چهارم: رهایی: روایت سلوک انوار اسفندیه..... ۱۱۷
- ۱- جاودانگی..... ۱۱۹
- ۱-۱- دیدگاه ابن سینا..... ۱۱۹
- ۱-۲- دیدگاه سهروردی..... ۱۲۰
- ۲- ثبوت رهایی..... ۱۲۲
- ۳- حکایت، تفسیر، غیبی..... ۱۲۳
- خلاصه، نتیجه گیری و پیشنهادان..... ۱۲۷
- ۱- نتیجه گیری..... ۱۲۹
- ۲- پیشنهادات..... ۱۳۲
- فهرست منابع..... ۱۳۵

پیشگفتار:

از جمله حوالاتی که همواره ذهن انسان را در طول تاریخ به خود مشغول داشته پرسش از چیستی "نفس" یا بُعد روحانی است؛ اینکه من کیستم؟ و حقیقت من چیست؟ آغاز من چه گونه بوده؟ و انجام من چه خواهد بود؟ از این رو همراه انسان تلاش دارد تا از روی اسرار بی پایان "من" وجود خود پر بردار و پس کنجکاو خود را در این باره اشباع کند.

بدلیل اهمیت شایان مبحث نفس و حوالاتی که پیرامون آن مطرح می شود، قدما در تقسیمات خود از علوم شاخه ای از علم طبیعی (طبیعیات) که در آن از شناخت احوال نفس، مراتب و قوای کونیات، رابطة و نسبتش با بدن و چگونگی تدبیر و تصرفش در آن و مسائل دیگر از این قبیل، بحث و گفتگو می شود را "علم النفس" نام گذاشته اند. (ن.ک: نصر، ۱۳۹۱: ۴۹-۴۵) سیر پیدایش و پیشرفت علم النفس توسط فلاسفه در دوره های مختلفی چون یونان باستان، دوره قرون وسطی، دوره های مختلف فلسفه در جهان اسلام و عصر جدید قابل بررسی و تحقیق است.

حوزه مطالعاتی این پژوهش مربوط به دوره "حکمت اشراقی" است، که در ایران و جهان اسلام توسط شهاب الدین یحیی سهروردی (شیخ اشراق) تاسیس شده است. این پژوهش تلاش دارد تا نوآوری های این فیلسوف و عارف ایرانی را در مبحث نفس، در تطبیق با آراء سلف مشهور وی شیخ الرئيس ابن سینا (۳۷۰-۴۲۸ ه.ق.) به عنوان شاخص ترین و اثرگذارترین فیلسوف اسلامی در این باره، مطرح و مورد بررسی قرار دهد.

خودشناسی " (علم النفس) مهمترین رکن نظام حکمت اشراقی بوده و مبحث نفس در این نظام فلسفی اهمیتی شایان دارد؛ به صورتی که درک حقیقت حکمت اشراقی بدون شناخت حقیقت وجودی انسان امکان پذیر نیست. حکمت اشراقی بر دو پایه ذوق و استدلال، یعنی تجربه عرفانی و تفکر منطقی، استوار است. کلید فهم این حکمت، خود شناسی و معرفت نفس است. (رحمد، ۱۳۷۴: ۱۴) از این رو سهروردی تلاش دارد تا در آثار خود مبحث نفس را - برخلاف نظر گذشتگان - از حوزه "طبیعیات" خارج نموده و به حاره الاهیات نزدیک کند. سهروردی در برخی از آثار خود نوعی خاص و منحصر به فرد از "انسان شناسی فلسفی"^۱ را ارائه می دهد، که مبتنی بر آگاهی از شناخت به وجود خویش، رهایی از امیال و خواسته های نفسانی، "شرایع" معارف

۱. philosophic anthropology: انسان شناسی فلسفی، کوششی است که مکاتب فلسفی گوناگون پیرامون شناخت انسان از آن جهت که انسان است، انجام می دهند. هریک از این آراء فلسفی فیلسوفان ممکن است جنبه خاصی از انسان بودن را (مثلاً روح، ذهن، حیوان ناطق، حیوان مدنی، مفاهیم، حیات، غریزه، موجودیت و سایر موارد) برجسته سازد؛ برای مطالعه بیشتر در این باره، رک: دیرکس، هانس (۱۳۹۱)، *انسان شناسی فلسفی*، ترجمه محمدرضا بهشتی، تهران: هرمس.

الهی بر نفس انسانی از "عالم انوار" و نهایتاً سلوک به عوالم روحانی و قرب الهی است، که به عقیده نگارنده آن را می توان "انسان شناسی فلسفی - اشراقی" نامید.

در پژوهش حاضر نخست کلیاتی از موضوع مورد بررسی مطرح، سپس سیری کوتاه در احوال و آثار سهروردی و همچنین نظام حکمت اشراقی وی خواهم داشت؛ آنگاه معنی لغوی اصطلاح "نورِ اسفَهَنَدیه"، خاستگاه تاریخی آن و مفهوم این اصطلاح در نظام فلسفی سهروردی تبیین خواهد شد؛ در بخشی دیگر جنبه های مختلف علم النفس را در آثار سهروردی مطرح و نوآوری های وی را در این باره در تطبیق با آراء و نظریات ابن سینا مورد بررسی و تحقیق قرار خواهم داد؛ و البته در نهایت روایت خاص انسان شناسی سهروردی را در قالب داستان عرفانی - تاملی *سفر به الغربیه* مطرح خواهم نمود.

بدون تردید رئیس پژوهش علمی کاری دشوار و توان فرسا است، و نیازمند راهنمایی ها و حمایت های اطرافیان؛ در پایان این پیشگفتار از استاد بزرگوارم، جناب آقای دکتر رضا اسدپور که با راهنمایی های عالمانه و محققانه خویش دشواری های این پژوهش را برایم آسان نمودند، و همچنین از جناب آقای علیرضا داکتری و جناب آقای حجت الاسلام دکتر محمد رضا رضائیان معلم بابت تشویق ها و حمایت های معنوی شان کمال تشکر و قدردانی را می نمایم هم چنین سپاسگزار خانواده خود هستم، و این اثر را به آنان که همواره مرا یاری کرده اند تقدیم می کنم.